

Tomáš Svoboda

Materiální svět mezi středověkým a novověkým myšlením

Předložená bakalářská práce Tomáše Svobody představuje solidní a poctivý pokus o samostatnou analýzu, porovnání a věcné zhodnocení tří filosofických koncepcí látky či hmoty: totiž koncepce Tomáše Akvinského, Františka Suáreze a René Descarta. Tato samostatnost přístupu a ryze filosofická ambice, již je práce vedena a která není u bakalářských prací zcela obvyklá, představují podle mého mínění největší přednosti práce – a to i přesto, že na konkrétním naplnění těchto cílů a ambic lze nalézt mnoho nedostatků.

Autor si zvolil vysoce relevantní téma, neboť právě mezi Tomášem a Descartem můžeme vysledovat sledovat radikální proměnu koncepce látky, a Suárez představuje jeden z nepochybných „středních článků“ tohoto procesu. Autor se však, jak již bylo řečeno, vyvaroval pouhého historického popisu proměny jedné filosofické ideje, ale pustil se do náročného zkoumání věcné oprávněnosti každé ze tří pojednávaných pozic. Vzhledem k tomu, že těžiště jeho práce spočívá v analytické práci s primárními texty, lze pokládat za přiměřené i poněkud skromnější množství použité sekundární literatury. Ostatní formální náležitosti plně odpovídají obvyklým nárokům kladeným na bakalářskou práci; větší pozornost však měla být věnována výsledné grafické úpravě (nadpisy opakovaně na konci stránky (str. 10, 27, 59...), nevhodná velikost písma (str. 52–53), změna fontu v poznámkách pod čarou (str. 11) i jiné drobné typografické nedostatky (značka palců místo uvozovek, spojovník místo pomlčky apod.). Celkově lze nicméně výkon hodnotit jako v zásadě zdařilý.

Přesto, jak už bylo řečeno, lze mít mnohé námitky proti konkrétnímu provedení práce. Zde bych autorovi na prvním místě vytknul ne zcela přesvědčivé zvládnutí analytické metody, s níž jeho výkon stojí a padá. Autorovy argumentační postupy mnohdy zůstávají značně nejasné (k tomu přispívá i poněkud šroubovaný styl, jímž se autor vyjadřuje), a zejména jeho analýzy konkrétních argumentů vyznívají namnoze zmatečně (konkrétněji viz níže). Autor též často nahrazuje vlastní výklad pouhým citátem daného autora – citáty by měly vlastní výklad dokládat, nikoliv nahrazovat. To platí povytce v případě, že citáty nejsou přeložené do češtiny (str. 15–16 a dále) – tuto absenci překladu pokládám za další nedostatek práce. K tomu přistupuje skutečnost, že autor necituje originální latinské znění textu, ale jeho anglický překlad. Mám za to, že u práce postavené na analýze primárního textu by měla být práce s originálem (nejde-li o arabštinu apod.) samozřejmostí. Autor se místy dopouští i věcných chyb v interpretaci příslušných myslitelů.

Tyto obecné výtky nyní dále doložím konkrétně podle stran práce.

Str. 8: Autor zde na základě vyjádřeného přesvědčení, že „jakoukoli filosofii hodnou toho jména nelze hodnotit pouze na základě její argumentační struktury“ předem shazuje svůj výkon, když ujišťuje, že své závěry nepokládá za „definitivní pravdy“. Zdá se mi, že tato úlitba domnělému požadavku na každého správného filosofa, aby neměl žádné definitivní názory, byla zcela zbytečná. Zajímalo by mě také (bez ironie), jaká další kritéria hodnoty nějaké filosofické pozice kromě její argumentační podpory autor uznává.

- Str. 11: Autor tvrdí, že v rámci aristotelismu vytváří substance a akcident numericky jednu věc. To je ovšem omyl (přínejmenším pokud jde o Tomáše a Suáreze) – substance a akcident jsou různá jsoucna v různých rodech, mají různé esence, nemohou tedy tvořit numerickou jednotu.
- Str. 14: Autor zde rozvíjí překvapivou a nepřesvědčivou úvahu, že v aristotelismu je látka „podmínkou možnosti myšlení“; a k revizi této teze jej nepřiměje ani uvědomění (pozn. 26), že Aristotelés pokládá za poznatelné i to (a především to!) co je nelátkové. Autora samozřejmě zavedla koncepce první látky jako „posledního subjektu predikace“, která se u Aristotela objevuje, ta je ovšem za prvé vztažena pouze k materiálním jsoucnům a Aristotelés z ní nevyvozuje žádné obecné teze o afinitě myšlení a látky, za druhé je v rozporu s jinými Aristotelovými vyjádřeními např. v *Kategoriích*, kde popírá, že by se (první) substance o čemkoliv predikovala; za třetí, tato teze nebyla přejata ani Tomášem či Suárezem, podle nichž je posledním subjektem predikace suppositum, tj. zhruba řečeno první substance, a první látka právě povahu subjektu (logického ani ontologického) v pravém slova smyslu nemá (viz Tomášův výklad v *De principiis naturae*).
- Str. 15: Autor odmítá kandidáta na důkaz existence první látky s tím, že v důkazu se nevyskytuje existenční premisa. Domnívám se však, že s trochou interpretační vstřícnosti lze implicitní existenční premisu argumentu snadno odhalit: totiž existenci substanciální změny, resp. toho, co jí podstupuje. Nedovozuje poté argument existenci první látky jakožto nutnou podmínku existence substanciální změny?
- Str. 17–18: Rekonstrukce argumentu je zmatečná – premisy pro některé závěry (3) se uvádějí až následně, není jasné, co má z čeho vyplývat, co je nezdůvodněný předpoklad a co je odněkud vyvozeno. Tento nedostatek je pro rekonstrukce argumentů v práci příznačný.
- Str. 21–22: Autorem navrhovaná alternativa „subtrakčního argumentu“, totiž koncepce abstraktních jednotlivin, není přesvědčivě vyložena. Jestliže jsou abstraktní jednotliviny akcidenty, pak vyžadují nějaký subjekt, tedy v posledku substanci. Pokud subjekt nevyžadují, pak jsou samy substancemi. Tyto substance, které je třeba v každém případě předpokládat, pak buď jsou, nebo nejsou schopné vzniku a zániku. Pokud ne, popíráme výchozí předpoklad argumentu, jímž je existence ens mobile. Pokud ano, musíme u nich předpokládat princip, který zánik umožňuje, potenci ke změně v cosi radikálně jiného – tedy látku. Jak hypotéza abstraktních jednotlivin tuto úvahu (implicitně přítomnou v předváděném argumentu) vylučuje?
- Str. 25: Proč by substanciální forma musela být obecninou? Podle Tomáše rozhodně není. Na tom nic nemění skutečnost, že je principem specifické a generické shody individuí.
- Str. 31: Navržená „tomistická“ odpověď neodpovídá postoji, který tomisté k Suárezovu argumentu de facto zaujmají – Tomisté nemohou popřít, že každá dokonalost se zakládá na aktu, ale popřeli by, že na první látku lze aplikovat transcendentální pojmy (jako bonita), jako by to bylo nějaké jsoucno. Látka podle tomistů přispívá celku jako vnitřní princip, ne jako část, která je stejnorodá s celkem a musíme jí proto „částečně“ připsat vlastnosti celku. Autor mohl pro poučení o klasické tomistické pozici konzultovat např. český překlad Gredtových Základů aristotelско-tomistické filosofie.
- Str. 35: Interpretace tomistické pozice není příliš zdařilá. Tomisté hájí reálnou odlišnost esence a existence, nechápou ovšem tyto principy jako entity. To, že akt bytí „konstituuje entitu esence“ naopak právě v jistém smyslu tvrdí: esence bez aktu bytí není totiž ničím; reálně konstituovat jsoucno může esence teprve skrze participaci na aktu bytí. Samozřejmě, ovšem, ona „entita“ o níž

jde, není vlastně entitou esence ani existence, nýbrž konstituovaného jsoucna. Na místě tudíž bylo spíše upozornit na rozdíl mezi suárezovským „skladebným“ modelem jsoucna jako složeného z esence a existence (což je jediný způsob, jak dokáže tomistické teorii v rámci svých principů rozumět), a tomistickým modelem dvou principů, které jsoucno konstituují tím, že se vzájemně sdílejí, aniž by uvažovány zvlášť měly nějakou vlastní „entitu“.

Str. 36: Argument je opět představen konfúzně – dílčí závěr (6) je uveden jako premisa (1).

Str. 57: Opět chaotický argument: teze (2) a (4) jsou totožné, není jasné, co je předpoklad a co závěr.

Celkové hodnocení práce: Ve svém celkovém hodnocení práce zohledňuji především v úvodu vyzdvižený ryze filosofický přístup autora. To, že jeho faktická metodologie vykazuje ještě značné nedostatky, lze myslím na bakalářském stupni do jisté míry tolerovat. Práci proto doporučuji k obhajobě a předběžně navrhuji hodnocení v rozmezí výborně – velmi dobře, v závislosti na zdařilosti obhajoby.

Lukáš Novák